

År 1900 hade Chicago fler svenskfödda än Göteborg och Malmö. Det var Sveriges andra stad.

Migrationer är historiens dynamik

Mattias Tydén är svensk historiker som bland annat skrivit om rasismen som idé och politik, steriliseringspolitiken och om migration och flyktingfrågor. Migrationer är en av de utvecklingslinjer som kursplanen i

historia lyfter fram som viktig för att skapa förståelse för nutiden. Vi bad Mattias reflektera över migrationens historia och vilken betydelse den har för dagens historieämne och för vår egen tid.

Historia är utan tvekan ett ämne som mer än många andra präglats av vad som kallats metodologisk nationalism – ett perspektiv där stat och nation utgör den analytiska ramen både för forskning och undervisning. Och i regel har utgångspunkten varit det som uppfattas som den ”egna” nationen. I förordet till Clas Odhners lärobok i historia – standardverket i Sverige under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal – kunde det uttryckas så här: ”Fäderneslandets historia [är] för oss den viktigaste och käraste, ty af den lära vi oss, huru våra förfäder i forna tider lefvat och verkat, kämpat och lidit, hvad stort de uträttat och hvilka pröfningar de genomgått samt huru vårt älskade fädernesland småningom blifvit hvad det nu är” (Odhner, 2). Det vill säga: inte bara är ”vår” historia viktigast för ”oss”, dessutom kan historisk skrivningen frilägga ett släktband mellan ”våra förfäder” och oss själva.

Sådana föreställningar om samhörighet och kopplingar genom blodsband till ett gemensamt historiskt ursprung hör till nationalismens mytiska rekvisita. Eric Hobsbawm, Benedict Anderson och andra forskare gjorde på 1980- och 1990-talen grundligt upp med den historiska realiteten bakom dessa myter – ”gamla traditioner” visade sig ofta ha uppfunnits i sen tid, och de framhöll att föreställningen att individen tillhör en nationell gemenskap i hög grad var en modern tankekonstruktion. Trots detta har idén om ett slags specifik ”nationell” historisk kontinuitet – t.ex. ”svensk” – som vi vet fortfarande en stark ställning, på senare tid också på den politiska arenan.

Det existerar förstås inte något enhetligt svenskt

Om man anser att en av historieämnets uppgifter är att ge perspektiv på samtiden måste utgångspunkten vara annorlunda. Det existerar förstås inte något enhetligt svenskt, varken i nutid eller tvärs igenom det förflutna. Globala rörelser, migration och kulturella utbyten har ständigt varit en del av historien och det är till stor del sådana processer som drivit den framåt. Historien uppvisar förändring snarare än kontinuitet; rörelse och möten snarare än stabilitet inom ”nationella” ramar. Detta gäller både i ett längre och ett kortare perspektiv.

Själva förutsättningen för människans globala historia är förstås den stora folkvandringen från Afrika i förhistorisk tid och vidare spridning över världen. Vidsträckta imperier fungerade som kulturförmedlare under antiken och medeltiden.

Även under den relativt korta tidsperiod som vi kan tala om regelrätta stater eller nationer har människans migrationer och ständiga idéutbyte spelat en viktig roll. För Sveriges del kan man peka på hur kulturellt, politiskt och ekonomiskt expansiva faser ofta också varit perioder med betydelsefull invandring. Framväxten av medeltidens städer och nya ekonomiska centra sammanföll med tysk inflyttning, stormaktstidens kulturella och vetenskapliga uppsving med påverkan och invandring från en rad europeiska länder, och 1900-talets välfärdsbygge och ekonomiska expansion med den stora arbetskraftsinvandringen. Omvänt skapades nya transatlantiska förbindelser – och nya möjligheter för enskilda individer – genom den stora emigrationen från Europa under 1800-tal och tidigt 1900-tal. Bara från Sverige flyttade mer än en miljon människor till framför allt USA, och antalet personer i Chicago som var födda i Sverige var vid sekelskiftet 1900 större än antalet invånare i Malmö eller Göteborg.

Flyktingströmmarna genom seklen kan fylla sin egen historiebok

Rörlighet har alltid varit en stark mänsklig drivkraft. Och ofta också ett nödvändigt ont. I jakt på arbete eller undan svält, förtryck eller krig har människan genom seklen tvingats på vandring. Flyktingströmmarna genom seklen kan fylla sin egen historiebok. När andra världskriget slutligen upphörde fanns mer än tio miljoner hemlösa runt om i Europa. Många av dessa fördrivna – så kallade *displaced persons* – var överlevande från de nazistiska lägren, före detta soldater eller krigsoffer vilkas hem inte längre fanns när byar och städer utplånats och gränser dragits om. I Asien var antalet *displaced persons* sannolikt mångdubbelt högre. I denna enorma flyktingkatastrof utgjorde också Sverige en pusselbit. Det skedde dels genom Sveriges och andra länders ovilja att motta flyktingar under

För historieläraren är en viktig fråga vad en interkulturell historia ska handla om. Hur kan historieundervisningen se ut för att göra rättvisa åt de erfarenheter som finns i dagens mångkulturella samhälle? En sådan karta över världen visar att migrationernas historia måste ha en central plats.

och krigets första år, vilket bidrog till de tyska judarnas alltmer klaustrofobiska situation och därefter indirekt till den europeiska Förintelsens omfattning. Senare öppnades Sveriges gränser bland annat för judar från Norge och Danmark och i krigets slutskede för överlevande lägerfångar. Därtill kom ett stort antal övriga flyktingar, motståndsmän och -kvinnor liksom barn från grannländerna. Kring 1945 befann sig omkring 200 000 utländska medborgare i Sverige.

”Sveriges historia” är alltså sammanflätad med omvärldens historia. Så till den grad att man kan diskutera om den överhuvudtaget går att förstå isolerad.

Handel och kommersiella nätverk, politiska, religiösa och kulturella influenser, liksom naturpåverkan och klimatförändringar, är transnationella och ibland globala företeelser. Under senare år har historiker exempelvis lyft fram Sveriges beroende av och inblandning i 1600-, 1700- och 1800-talens koloniala projekt och slaveekonomi. I en nyligen utgiven världshistoria lämnar författarna helt enkelt de nationella ramarna. I

stället bildar regioner och sammanbindande världshav de geografiska zoner som skapar mening åt historiens förlopp (Sjöberg).

Människans Historia har bestått av kontinuerliga utbyten

Sveriges historia är också sammanflätad med migrationernas historia – in- och utvandring mellan bygder och regioner, mellan länder och över vidsträckta avstånd. Före 1800-talet uppfattades ”invandring” i sig självt knappast som ett problem. I medeltidens svenska handelsstäder, liksom i 1600- och 1700-talets Stockholm, talades flera olika språk, som tyska, holländska och finska, vid sidan om svenska. Hantverkare och byggherrar, köpmän, konstnärer och musiker lockades gärna till Sverige från andra länder. I första hand var

det religionstillhörighet som då avgjorde vem som kunde slå sig ned i landet.

I dag lever vi ännu i efterdyningarna till den etnisk-nationella uppfattning om människan och hennes tillhörigheter som växte sig stark i och med 1800-tals-nationalismen. Trots globaliseringen – eller kanske just som en reaktion på globalisering – finns dessutom en europeisk nynationalism som vill slå vakt om ”äkta” och ”traditionella” nationella värden, de må sedan vara polska, ungerska, engelska eller svenska. Men en syn på Sverige som bygger på föreställningen – eller myten – om en kontinuerlig och specifik ”svenskhet” bortser från att människans historia bestått och består av ständiga sociala, kulturella och ekonomiska utbyten och influenser och därmed också omförhandlingar av vad som vid en specifik tidpunkt varit Sverige. I denna kontinuerliga omvandling av det ”svenska” (liksom av det ”europiska” och det ”globala”) har invandringar och utvandringar sin givna plats. Migrationer har varit och kommer att fortsätta vara en väsentlig del av historiens dynamik.

● **Text: Mattias Tydén, historiker**

Referenser och vidare läsning

Anderson, Benedict, *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism*, rev. och utvidg. uppl., London 1991.

Beck, Ulrich & Grande, Edgar, *Det kosmopolitiska Europa. Samhälle och politik under den andra moderniteten*, Göteborg 2006.

Hobsbawm, E. J., *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality*, Cambridge 1990.

Lundberg, Urban & Tydén, Mattias (red.), *Sverige-bilder. Det nationellas betydelse i politik och vardag*, Stockholm, 2008.

Müller, Leos, Weiss, Holger & Rydén, Göran (red.), *Global historia från periferin. Norden 1600-1850*, Lund 2010.

Neunsinger, Silke, ”Cross-over! Om komparationer, transferanalyser, histoire croisée och den metodologiska nationalismens problem”, *Historisk tidskrift*, 131:1 (2010).

Odhner, C.T., *Lärobok i fäderneslandets historia samt grunddragen af Norges och Danmarks historia för realskolan*, Stockholm 1906.

Sjöberg, Maria (red.), *En samtidig världshistoria*, Lund 2014.

Svanberg, Ingvar & Tydén, Mattias, *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*, 3:e uppl., Stockholm 2005.

Åström Elmersjö, Henrik, *Norden, nationen och historien. Perspektiv på föreningarna Nordens historieläroboksrevision 1919–1972*, Lund 2013.

Bilder

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b2/Chicago-Loop-1900.jpg> <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b2/Chicago-Loop-1900.jpg>

